

Staat commercie op gespannen voet met artistieke integriteit?

• HAN VAN TULDER

Met die vraag in het achterhoofd bracht ik onlangs een bezoek aan de concertpianist Wibi Soerjadi. We hadden afgesproken in diens fraaie villa 'De Wulperhorst' nabij Zeist. Over de historie van het reusachtige pand, de alom aanwezige Walt Disney-figuren, de bijzondere hobbies, onder meer floretschermen en het nodige andere wel en wee uit het privé-leven van de maestro hadden Wibi's eigen internet-site en de niet aflatende speurzinnigheid van 'de bladen' mij van tevoren genoegzaam op de hoogte gesteld. Daarover hoefde het gesprek dus niet te gaan. Nee, waar ik als auteur over klassieke muziek vooral achter wilde komen was hoe deze hoogbegaafde klaviervirtuoos, daar is vriend en vijand het over eens, het zelf ervaart dat de best verdienende Nederlandse pianist door het grote publiek wordt geadoreerd en tegelijkertijd door het muzikale establishment met de nek wordt aangekeken. Er waren weinig prikkelende vragen voor nodig om Wibi Soerjadi geanimeerd aan de praat te krijgen over zijn vak, zijn visie op de hedendaagse concertpraktijk en zijn opvattingen over mensen die spontaan naar muziek luisteren versus mensen die al vooraf weten hoe het moet klinken.

C. BECHSTEIN

Het ondergaan van een muziekuitvoering is steeds iets heel subjectiefs, dat plaatsvindt in het 'nu'. Die beleving laat zich nooit exact registreren. Wanneer je in een zaal aandachtig naar een concert hebt geluisterd, zal later een cd- of dvd-opname – hoe natuurgetrouw ook – nooit meer diezelfde sensatie opleveren als tijdens het 'live'-moment. Want je gaat er thuis niet zo voor zitten als in de zaal, de heftigheid van de concentratie ontbreekt, er komt van alles tussendoor, je bent nooit in dezelfde stemming.

Op de dag van een concert staat Wibi meestal vroeg op. Hij houdt zich zo rustig mogelijk om tijdens de uitvoering te kunnen pieken. Trouwens, hij slaapt als regel maar kort. Studeren doet hij het liefst 's nachts. Dan is alles rustig om hem heen. De tijd lijkt dan stil te staan. Er komen geen auto's voorrijden die hem eraan herinneren dat de dag voortschrijdt. Al spelende kan hij in het schijnbaar tijdloze 'nu' genieten van het notenspel. Leuk is per definitie kort en vervelend duurt altijd lang.

■ NOOIT SAAI

Wat mooi is mag een eeuwigheid duren. Franz Liszt durfde exact hetzelfde motief soms wel vier keer ongewijzigd achter elkaar te laten klinken. Wordt dat niet een beetje saai? Nee, mits de pianist de noten niet viermaal op dezelfde wijze voordraagt. Bijvoorbeeld in de 'Dante Sonate': eerst voorzichtig, dan met verbazing, dan vanzelfsprekend en tot slot van de daken schreeuwend. Het geheim van goed musiceren ligt in het spanningsveld tussen herkenning en verrassing. Door articulatie kun je fantasie in iets afgezaags brengen. Onsterfelijke melodieën mag je best oorspronkelijk spelen. Overbekende nummers als 'die Liebestraum' van Liszt kun je heel goed een persoonlijk accent geven. Wibi zoekt het daarbij vooral in een comfortabele vorm van frasering waarbij een muzikale zin zich als het ware in een zacht bed oplost. Muziekkenners fonsen dan misschien de wenkbrauwen 'Is dat wel verantwoord? Is dat niet al te commercieel?' Natuurlijk is dat verantwoord, als het maar met smaak (dat wil zeggen de

smaak van de toehoorders) gebeurt. En smaken verschillen, dus niet per se voor elk wat wils. Stel je voor dat alle koks op dezelfde manier aardappelen, vlees en groenten op tafel zouden brengen. Dat zou een saaie bedoening worden. Geen restaurant zou zich meer kunnen onderscheiden. De uitvoering, daar draait het om!

■ VERTROUWEN

Net als koks moeten pianisten ook niet proberen in alles even goed te zijn. De fameuze pianist Vladimir Horowitz, die tussen haakjes vanwege de interpretatieve vrijheden die hij zich permitteerde in de ogen van menig muziekpurist geen genade kon vinden, was heel kieskeurig in de keuze van zijn repertoire. Nooit stonden alle twaalf etudes, opus 10 van Chopin of alle 10 preludes, opus 23 van Rachmaninov op zijn concertprogramma's. Hij speelde uitsluitend die stukken uit een bundel waarmee hij honderd procent vertrouwd was. De excentrieke Glen Gould was uniek in Bach. Jammer dat hij ook Brahms heeft opgenomen. Je hoort duidelijk dat het zijn muziek niet is. Wel respect en ontzag, maar weinig enthousiasme kan Wibi opbrengen voor Lesley Howard, de Britse pianist die zich tot taak (had) heeft gesteld elke noot die Liszt ooit op papier heeft gezet op cd vast te leggen. Het resultaat is monnikenwerk! Een uitvoering moet moeiteloos klinken. Bij Jorge Bolet, Wibi's favoriete Liszt-vertolker, hoor je nooit hoe moeilijk een stuk is. Bij hem zingt de muziek altijd, de technische problemen ten spijt.

■ CONCERTPRAKTIJK

Wibi maakt zelf ook keuzes. Met Liszt heeft hij meer affiniteit dan met Brahms.

'Stel je voor dat alle koks op dezelfde manier aardappelen, vlees en groenten op tafel zouden brengen.'

'Dat zou een saaie bedoening worden'

Wat overigens niet wil zeggen dat hij helemaal geen Brahms speelt. Bij Liszt heeft hij meteen door hoe de muziek vertolkt moet worden. Het karikaturale beeld van de briljante charlatan, bij wie de toetsen alle kanten uit vliegen, is volgens Wibi apert onjuist. Liszt was het tegendeel van een geëxalteerde klavierleeuw die van het werk van anderen maar een potje maakte. Hij transcribeerde heel consciëntieus de

symfonieën van Van Beethoven, vertaalde op onnavolgbare wijze liederen van Schubert en schiep een wereld van fantastische parafrazen van tal van opera's. Naar zijn voorbeeld heeft Wibi nu zelf ook een virtueuze transcriptie gemaakt van de muziek uit de film 'The gladiator' van Hans Zimmer. Natuurlijk had Liszt vijanden, want hij was artistiek én financieel succesvoller dan zijn pianistische

*De grote
Horowitz werd
in zijn tijd ook
niet door
iedereen
voor vol
aangezien'*

concurrenten en hij schiep, met de uitvinding van het solo-recital, zijn privé-concertpraktijk. Hij leidde vervolgens ook een nogal onconventioneel liefdesleven.

■ ELK WAT WILS-FORMULE

Het huidige concertgebeuren is in de ogen van Wibi lang niet zo inventief als ten tijde van de grote Hongaarse componist. Nu is het gangbare stramien: ouverture, solo-concert en na de pauze een groot orkestraal werk. Zo komt ieder netjes aan zijn trekken. Maar is dat zo langzamerhand niet een beetje achterhaald? In de negentiende eeuw wisselden solo-optredens, orkestwerken en vocale bijdragen elkaar heel speels af. De concerten duurden veel langer en waren minder stijf en protocolair dan nu. In zijn eigen salon op 'De Wulperhorst' probeert Wibi iets van die spannende Lisztiaanse solo-optredens te reproduceren.

Samen brainstormen we over het doorbreken van de geijkte patronen. "Waarom niet eens een concert met voor én na de

pauze een pianoconcert van bijvoorbeeld Rachmaninov's tweede en derde in één programma?" suggereert Wibi. Waarom geen optreden in een bedrijfsmatige entourage? Wibi Soerjadi is van nature een innemend man, een goed spreker, die graag helder én onbevangen over zijn vak spreekt. Een kort optreden met toelichting over de muziek laat zich bijvoorbeeld als een 'entre'acte' uitstekend in een promotionele setting inpassen.

■ PIANIST EN ZIJN PUBLIEK

Liszt dankte zijn succes aan zijn publiek. Een pianist speelt niet voor zichzelf. Wibi schuwt populaire, graag gehoorde programma's niet. De artiest moet zich niet in een ivoren toren opsluiten, maar juist het contact met de toehoorders zoeken. Op het Museumplein in Amsterdam, tijdens de Uitmarkt, kwamen onlangs naar schatting 20.000 mensen naar hem luisteren. Dat deden ze uit vrije wil. Zo'n massale belangstelling ervaart Wibi als een geweldig compliment. Wanneer het dan doodstil wordt en de

mensen worden geraakt door zijn spel, heeft hij de neiging om nog iets langer pianissimo te blijven spelen dan staat voorgeschreven. Een pianist die uitsluitend kan spelen op één manier kan niet op de reacties van de toehoorders reageren. De omstandigheden kunnen heel verschillend zijn: de akoestiek, het instrument, de stemming in de zaal, het zijn allemaal factoren die bepalen of een concert succesvol is. Hoeveel pianisten spelen niet veel te hard in de Kleine Zaal van het Concertgebouw in Amsterdam? Doodzonde! Het is vaak de kunst om zacht te spelen, om de mensen te ontroeren. In Peking heeft hij onlangs met succes masterclasses gegeven op het conservatorium. Super talenten heeft hij geleerd dat 'forte' niet uitsluitend zwaar of luid betekent. Ook harde tonen moeten passende gevoelswaarden als tragisch, wild, agressief of jubelend meekrijgen.

■ DE (VOOR)OORDELEN

Wibi betreurt het dat het muzikale establishment de neus optrekt voor zijn commerciële benadering van het pianistentvak. 'Jalousie de métier.' Toch wil hij geen concessies doen aan mensen die louter op uiterlijkheden afgaan en op conventies beoordelen of iets goed of fout is. Zelfverzekerd kiest hij voor het soort carrière dat hem inmiddels zo veel succes heeft gebracht. Commercie staat de artistieke integriteit van Wibi Soerjadi niet in de weg, zoveel is zeker. Toch blijft het jammer, erkent hij, dat deuren gesloten blijven enkel en alleen op grond van vooroordelen. "Ach", verzucht hij, "de grote Horowitz werd in zijn tijd ook niet door iedereen voor vol aangezien."

Thuis, luisterend naar de recent uitgebrachte cd *Pieces of a Dream*, beleef ik voor het eerst (!!) wat de specifieke Soerjadi-sound is: perfect pianospel in de zinnenstrelende traditie van nog in de negentiende-eeuws geboren romantische pianisten zoals Josef Hofmann en Benno Moiseiwitsch. Niet voor elk wat wils, alleen voor wie oren heeft om te voelen... ❄

Kunst is geconcentreerde natuur –Honoré de Balzac–